

Kommittémotion

Motion till riksdagen: 2014/15:257

av Ali Esbati m.fl. (V)

Bristande tillgänglighet som diskrimineringsgrund

---

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förslag till en förbättrad lagstiftning snarast bör tas fram, med en modell för skälighetsbedömningar enligt den lagstiftning som föreslås i Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering (Ds 2010:20).
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa undantaget för företag med färre än tio anställda.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa undantaget för privatpersoner.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa rekvisitet om varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa rekvisitet om ekonomiska förutsättningar.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa undantaget för bostäder.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett andrahandsansvar för den som hindrar åtgärder mot bristande tillgänglighet.

2 Bakgrund

Funktionshinderrörelsen har länge kämpat för att få slut på den utestängning som många funktionsnedsatta utsätts för dagligen i samhället. Målet har varit ett samhälle där alla, oavsett funktionsnedsättning, kan delta på lika villkor. Vägen framåt har varit lång och krokig, men de senaste åren har ett antal avgörande steg tagits.

År 2007 undertecknade den svenska regeringen FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD). Konventionen trädde i kraft i januari 2009. Samtidigt infördes en ny diskrimineringslag (2008:567) mot bakgrund av Diskrimineringskommitténs slutbetänkande. I regeringens proposition till ny diskrimineringslagstiftning anfördes att kommitténs förslag om att underlåtenhet att vidta skäliga åtgärder för tillgänglighet för personer med funktionshinder skulle regleras som en form av diskriminering behövde belysas ytterligare. Regeringen tillsatte därför en särskild utredning med uppdrag att lämna förslag kring detta.

År 2010 överlämnades utredningen ”Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering” (Ds 2010:20) till regeringen. Därefter hände ingenting. I juni 2012 beslutade därför riksdagen om ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt skulle återkomma till riksdagen med ett lagförslag om bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder som en form av diskriminering. Våren 2014, drygt fyra år efter att utredningen överlämnats, presenterade regeringen sin proposition (prop. 2013/14:198). I juni 2014 fattade riksdagen beslut om att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ska införas som en ny form av diskriminering i diskrimineringslagen. Det nya diskrimineringsförbudet gäller från den 1 januari 2015 inom alla samhällsområden där diskrimineringslagen gäller i dag, med undantag för tillhandahållande av bostäder. Riksdagen sa ja till den borgerliga regeringens förslag med ett undantag: Företag inom hälso- och sjukvården som har färre än tio anställda ska också omfattas av det nya diskrimineringsförbudet. Enligt den borgerliga regeringens förslag skulle dessa företag få undantag från reglerna.

2.1 Ett steg på vägen – men förbättringar krävs

Vänsterpartiet anser att det nya diskrimineringsförbudet är ett steg framåt i frågan om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering. Det är principiellt viktigt att bristande tillgänglighet fastslås som en form av diskriminering. Tyvärr kan vi konstatera att den förra regeringens förslag till ny lagstiftning, som riksdagen beslutade i enlighet med förutom på en punkt, innehåller flera avgörande undantag jämfört med den bakomliggande utredningens förslag. Undantagen är så pass omfattande att den nya lagstiftningen riskerar att ha förhållandevis små effekter på tillgängligheten, inte minst i jämförelse med de utredningsförslag som fick en övervägande positiv respons från remissinstanserna. Kritiken mot bristerna i det nya diskrimineringsförbudet har därför varit stort hos funktionshinderrörelsen.

Vänsterpartiet vill ha ett samhälle där människor inte utestängs p.g.a. funktionsvariationer. I grunden måste samhället lära sig att planera efter den mångfald vi har. Man måste göra rätt från början och planera utifrån principen om universell

utformning. Befintliga hinder måste undanröjas så att fler kan delta på lika villkor. Detta arbete har gått alldeles för långsamt och trögt. Därför krävs en tydlig lagstiftning när det gäller bristande tillgänglighet som diskriminering. Då räcker inte den förra regeringens förslag till ny lagstiftning som riksdagen beslutat om.

Det måste bli slut på att se tillgänglighet som i första hand en kostnadsfråga. Ett tillgängligt samhälle är i första hand en fråga om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering. Men det är också något som är bra för alla och ger människor ökade möjligheter att delta och leva ett självständigt liv, vilket i längden skulle innebära positiva samhällsekonomiska effekter. Vänsterpartiet anser därför att de förslag som lämnades i utredningen ”Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering” (Ds 2010:20) borde ha legat till grund för den proposition som den förra regeringen lade fram. Vi beklagar att riksdagen godtog regeringens förslag med endast ett undantag.

Den nuvarande regeringen har i regeringsförklaringen aviserat att den nya lagen om otillgänglighet som diskrimineringsgrund ska ses över och breddas. Vänsterpartiet välkomnar detta besked och ser fram emot att samarbeta med regeringen i syfte att åstadkomma en förbättrad lagstiftning som på allvar bidrar till ett samhälle där fler kan delta på lika villkor. I det följande presenterar vi ett antal förslag som bör ligga till grund för en lagstiftning som på allvar skyddar funktionsnedsattas rättigheter och de facto lever upp till principen om alla människors lika värde.

2.2 En skälighetsbedömning som grund – utan lagstiftade undantag

I utredningen ”Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering” föreslogs en lagreglering som helt och hållet utgår från en skälighetsbedömning. Vid en sådan prövning skulle, enligt lagregleringen, särskilt beaktas:

- Om en åtgärd är av det slaget att den behöver vidtas redan enligt andra bestämmelser.
- Nyttan särskilt för personer med funktionsnedsättning av att åtgärden vidtas.
- En verksamhets möjligheter att bära kostnaderna för åtgärden.
- Den verksamhetsansvariges möjligheter att förutse behovet av åtgärden.
- Åtgärdens inverkan på verksamhetens innehåll, funktion eller organisation.
- Åtgärdens inverkan på hälsa, säkerhet eller kulturmiljö.

Den föreslagna listan var icke-uttömmande, dvs. även andra omständigheter ska kunna beaktas vid skälighetsbedömningen. Genom listan angavs viktiga aspekter att ta ställning till, men lagstiftningen som helhet var formulerad på ett sådant sätt att skälighetsbedömningen ska göras som en helhetsbedömning.

Vänsterpartiet anser, i likhet med utredningen, att en särskild skälighetsbedömning är ett principiellt sett betydligt lämpligare sätt att reglera en fråga om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering än att i lagstiftning uttryckligen göra undantag från diskrimineringslagstiftningen under vissa givna omständigheter. En lagstiftning baserad på en skälighetsbedömning är både flexibel och täckande. Det är ett starkt rekvisit som uttolkas i relation till sammanhanget. Det innebär också att man har en dynamisk lagstiftning som håller över tid.

Den lagstiftning som riksdagen fattat beslut om, med utgångspunkt från den förra regeringens proposition, har i stället försetts med undantag som inte bara gör skillnad principiellt utan även i sak. Bland annat gäller det bostäder, företag med färre än tio anställda (med undantag för företag inom hälso- och sjukvård) samt privatpersoner. Vi återkommer senare i motionen till varför dessa undantag inte behövs.

Vänsterpartiet menar således att den nya lagstiftningen har stora brister och behöver förbättras. Förslag till en förbättrad lagstiftning bör tas fram snarast med en modell för skälighetsbedömning enligt den lagstiftning som föreslås i Ds 2010:20. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.3 Avskaffa undantaget för företag med färre än tio anställda

Riksdagen antog regeringens lagförslag utom i de delar det avser ett undantag för företag med färre än tio arbetstagare inom hälso- och sjukvårdsområdet. Vänsterpartiet anser, i likhet med funktionshinderrörelsen, att det är mycket olyckligt. Det innebär i praktiken att en majoritet av alla verksamhetsutövare inte behöver följa den nya lagstiftningen. Enligt statistik från SCB kommer 92 procent av företagen inom handel inte att påverkas av förbudet. Liknande siffror gäller även andra branscher: 89 procent inom hotell och restaurang, 90 procent inom transport och hela 99 procent inom kultursektorn. Även fortsättningsvis kommer således människor att stängas ute från stora delar av samhället. Det är helt orimligt och gör diskrimineringskyddet i stort sett verkningslöst. En ökad tillgänglighet skulle faktiskt kunna ge fler kunder och vara en möjlighet för mindre företag.

I vissa situationer kan det förstås vara svårt för mindre företag att bära kostnaderna för en åtgärd. I andra fall kan det dock handla om enklare och inte särskilt kostsamma åtgärder. Det är därför olämpligt att företag med färre än tio anställda per automatik ska vara undantagna från diskrimineringslagstiftningen. Avgränsningen bör i stället göras inom ramen för en skälighetsbedömning. Därför bör undantaget för företag med färre än tio anställda avskaffas i den nya lagstiftningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.4 Avskaffa undantaget för privatpersoner

Den nya lagstiftningen har även försetts med ett undantag för privatpersoner. Det kan vid första anblicken förefalla rimligt, men vi anser att det är problematiskt av principiella skäl. I propositionen som förelåg lagstiftningen exemplifierades undantaget med att det t.ex. skulle vara oskäligt att ställa krav på att en familj, som säljer urvuxna barnkläder över nätet, att tillgänglighetsanpassa sitt hem i samband med försäljningen. Detta är dock återigen något som i en skälighetsbedömning inte skulle bedömas som rimligt att göra. Av det principiella skälet att en lagstiftning mot diskriminering ska vara restriktiv med på förhand angivna undantag är därför även undantaget för privatpersoner olämpligt. Ds 2010:20 har övervägt detta och kommit till samma slutsats. Undantaget för privatpersoner bör därför avskaffas i den nya lagstiftningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.5 Avskaffa rekvisitet om varaktighet

I proposition 2013/14:198 föreslogs vidare att det vid en bedömning ska tas hänsyn till varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde för att utestängning p.g.a. otillgänglighet ska anses vara diskriminerande. Riksdagen antog regeringens förslag utan förbehåll även i denna del. Detta är en av de mest problematiska begränsningarna av den nya lagstiftningen. I motiveringen till begränsningen förefaller det som om endast relationer i arbetslivet och inom utbildning ska räknas som verkligt varaktiga. Inte ens långvariga behov av vård och omsorg räknas till de varaktiga situationer som ställer krav på tillgänglighetsskapande åtgärder annat än av enklare karaktär. I propositionen framhålls också att en relation inte bör anses vara långvarig enbart p.g.a. att samma vara eller tjänst tas i anspråk upprepade gånger. Under dessa förutsättningar riskerar tolkningen av den nya lagen att bli mycket begränsad. Rekvisitet om varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde bör därför avskaffas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.6 Avskaffa rekvisitet om ekonomiska förutsättningar

En lagstiftning kan självklart inte ställa krav på företag att genomföra åtgärder som de rimligtvis inte kan bära kostnaderna för. Den nya lagstiftningens rekvisit om att det ska tas hänsyn till ekonomiska förutsättningar riskerar dock att få oacceptabla konsekvenser. Lagrådet riktade stark kritik mot propositionen i denna del. Enligt Lagrådets tolkning innebär lagformuleringen att ett företag utan problem kontinuerligt kan prioritera annan verksamhet framför åtgärder för att förbättra tillgängligheten, fastän sådana åtgärder kan vara starkt motiverade. Lagrådet ansåg därför att det inte är

godtagbart att vid bedömningen av om diskriminering föreligger ta hänsyn till om verksamhetsutövaren har god eller dålig ekonomi. Den förra regeringen höll ändå fast vid sin ståndpunkt och regeringens förslag antogs av riksdagen.

Det är orimligt och oacceptabelt om den nya lagstiftningen leder till de konsekvenser som Lagrådet angav i sitt yttrande. Vi vill därför se att lagstiftningen ändras i denna del. DS 2010:20 föreslog att en verksamhets möjligheter att bära kostnaderna för åtgärden ska ingå i en skälighetsbedömning. Rekvisitet om ekonomiska förutsättningar bör därför avskaffas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.7 Avskaffa undantaget för bostadsmarknaden – inför ett andrahandsansvar som träffar fastighetsägare

Den nya lagstiftningen innehåller ett generellt undantag för tillhandahållande av bostäder. Den bakomliggande utredningen ”Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering” diskuterade frågan och landade i ställningstagandet att bostadsmarknaden inte bör undantas från lagstiftningen. Utredningens förslag innebar inte några krav på tillgänglighetsanpassning vid försäljning eller överlåtelse av en bostad, men vissa åtgärder vid exempelvis visning av bostäder skulle kunna bedömas vara skäligen att vidta. Utredningen exemplifierade med att det handlar om så enkla saker som att flytta på föremål som står i vägen eller ta bort starkt doftande blommor. Allt skulle, återigen, regleras på ett lämpligt sätt genom en skälighetsbedömning.

Den förra regeringen föreföll dock ha tolkat utredningens förslag som betydligt mer långtgående, att det skulle kunna ställas höga krav på tillgänglighetsanpassning vid visning av bostäder.

Vänsterpartiet anser att det är mycket olyckligt att den som tillhandahåller en bostad till allmänheten helt undantas från diskrimineringsförbudet. Vilka åtgärder som skulle vara rimliga att vidta bör i stället regleras enligt en skälighetsbedömning. Undantaget för bostäder bör därför avskaffas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Den bakomliggande utredningen föreslog också ett andrahandsansvar för den som hindrar åtgärder mot bristande tillgänglighet. Det kan t.ex. handla om en fastighetsägare som säger nej till åtgärder som den enskilde behöver få vidtagna i sin egen bostad. I andra fall kan det handla om företag som hyr lokaler för sin verksamhet och vill genomföra tillgänglighetsskapande åtgärder. Om en fastighetsägare då vägrar kan det innebära att skäligen tillgänglighetsåtgärder inte blir av. Ds 2010:20 föreslog därför att fastighetsägare skulle kunna hållas ansvariga genom ett andrahandsansvar då de vägrar att godkänna skäligen åtgärder som en verksamhetsansvarig vill genomföra. Den förra regeringen valde dock att inte lägga fram förslaget, trots att det hade stöd hos flertalet

remissinstanser. Lagrådet ifrågasatte den förra regeringens bedömning även på denna punkt. Enligt Lagrådet kan det få oacceptabla följder när det gäller tillgängligheten om inte antingen den verksamhetsansvarige får ett ansvar för att åtgärder vidtas oavsett om fastighetsägaren ger sitt samtycke eller ett särskilt ansvar läggs på fastighetsägaren. Vänsterpartiet instämmer i Lagrådets bedömning. Det bör därför införas ett andrahandsansvar för den som hindrar åtgärder mot bristande tillgänglighet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ali Esbati (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Höj Larsen (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)

Daniel Riazat (V)

Daniel Sestrajcic (V)